

Speech Henri Bontenbal verkiezingscongres

6 september 2025

Dames en heren, beste CDA-ers,

Het is geweldig om u allemaal hier weer te zien en dan ook nog eens in deze prachtige stad Rotterdam.

U denkt misschien: bepaalt de politiek leider tegenwoordig ook al dat een CDA-congres in zijn eigen stad plaatsvindt? Ik verzeker u dat ik me niet met deze keuze bemoeid heb ... maar mooi vind ik het natuurlijk wel.

We zijn vandaag bij elkaar in een optimistische sfeer. Het gaat goed met het CDA.

Tegelijkertijd is de opdracht voor de politiek groot.

Ons land verlangt naar richting, naar hoop en naar houvast.

Het is onrustig in ons land.

We voelen dat verandering nodig is, omdat de wereld om ons heen verandert.

Onze welvaart en veiligheid blijken veel minder vanzelfsprekend dan we dachten.

En veel problemen blijven al jaren onopgelost.

In de gesprekken in de kantine, aan de keukentafel en op het schoolplein vragen mensen zich terecht af:

Gaat de politiek nog doen wat nodig is om ons land vooruit te brengen?

Nederland verlangt naar richting, naar hoop en naar houvast.

De samenleving verlangt naar een andere politiek. Een politiek die niet draait om wie het hardste schreeuwt, maar om wie het beste luistert; een politiek die niet draait om de waan van de dag, maar gericht is op de toekomst van Nederland; een politiek die niet draait om het 'ik', maar om het sterker maken van het 'wij'.

Het is verleidelijk om in deze speech weer terug te kijken op de afgelopen twee jaar en nog eens te beschrijven welke chaos we hebben gezien in Den Haag. Maar ik ga dat niet doen. Onze opdracht is een andere. Onze opdracht is om het alternatief te laten zien; Onze opdracht is om het antwoord te zijn.

Als CDA weten we heel goed wat het is om in zwaar weer te zitten en er dan toch de schouders weer onder te zetten. We hebben onszelf hervonden. Met een vijfkoppige gideonsbende hebben we in de Tweede Kamer twee jaar lang laten zien wat volhouden betekent en hoe constructieve oppositie eruit ziet. Ik mocht hun boegbeeld zijn, maar zonder de onvoorwaardelijke steun van Eline, Derk, Inge en Harmen had ik dit nooit kunnen doen. Dank jullie wel!

Maar dat geldt nog veel meer voor u, voor alle CDA-ers die, juist toen het moeilijk was, zijn gebleven en zich nog harder zijn gaan inzetten voor het behoud van de christendemocratie in Nederland. Door u zijn we waar we nu staan. Heel veel dank voor uw onvoorwaardelijke en hartverwarmende steun.

We zijn weer in staat om verantwoordelijkheid voor ons land te nemen. Om het antwoord te zijn op het verlangen van veel Nederlanders naar normale politiek. Want ons land hunkert naar normale en beschaafde politiek. Naar normale en beschaafde politici die weer samenwerken om de problemen in Nederland op te lossen. Dat is onze opdracht en dat is het DNA van het CDA.

Beste vrienden,

We zijn eerlijk over wat moet en hoopvol over wat kan: dat is ook de rode draad door ons verkiezingsprogramma. Dat is de opdracht die u mij en de nieuwe fractie meegeeft. We maken moedige en noodzakelijke keuzes die nodig zijn om ons land uit de impasse te halen. We stellen orde op zaken. We geven de samenleving meer ruimte. En we investeren in de economie van de toekomst.

We stellen orde op zaken door de woningnood aan te pakken. We zetten daarom het belang van de woningzoekende voorop. In ons land is er een kloof ontstaan tussen mensen die al een woning hebben en mensen die op zoek zijn naar een woning. Maar daar hoeven we ons niet bij neer te leggen. De woningnood is voor een steeds grotere groep Nederlanders probleem nummer één. Een passende woning is een basisbehoefte van iedere burger en elk gezin.

De woning is de plek waar je opgroeit.

Een grote groep jongeren valt nu buiten de boot en stelt het leven uit. Ook voor ouderen die graag naar een passende woning willen verhuizen, is er zelden een

geschikte plek te vinden. Het aanpakken van de woningnood vraagt in essentie om een nieuwe solidariteit van de samenleving met de woningzoekende.

Het CDA zet daarom de woningzoekende op de eerste plaats.

Dat betekent concreet dat we het bouwen van nieuwe woningen makkelijker willen maken door de belangen van de woningzoekende meer prioriteit te geven. Het belang van de woningzoekende weegt zwaarder dan het recht op een ongestoord uitzicht. Vergunningsprocedures worden versimpeld, bezwaarprocedures maken we moeilijker en in elk dorp en elke stad bouwen we een straatje of wijkje erbij.

Meer woningen bouwen dus. Maar daarmee hebben we nog niet de toegankelijkheid en betaalbaarheid goed geregeld. Voor mensen die geen koophuis hebben is het bijna onmogelijk geworden om nog een huis te kopen.

Daarom vindt het CDA dat we de hypotheekrenteaftrek geleidelijk in 30 jaar moeten afbouwen en alle opbrengsten één op één aan huishoudens teruggeven via het verlagen van de inkomstenbelasting.

Dit zijn de moedige en noodzakelijke keuzes waar het CDA voor staat. Dat geldt ook voor migratie. Te lang verkeert dit onderwerp al in een impasse in de Nederlandse politiek. Het lijkt er soms op dat wie het hardste roept, het meeste gelijk heeft. Een genuanceerd verhaal is niet altijd makkelijk voor het voetlicht te krijgen. En, eerlijk is eerlijk, het lukt me ook nog niet altijd om in elk tv-programma zo'n complex vraagstuk in twee zinnen samen te vatten.

Maar laat ik helder zijn: het aantal asielmigranten en arbeidsmigranten dat naar Nederland komt en hier mag blijven, moet fors omlaag. De huidige instroom gaat de draagkracht van de samenleving te boven. Gelukkig willen de meeste politieke partijen hetzelfde. De VVD, GroenLinks-PvdA en het CDA willen alle drie inzetten op een gematigde bevolkingsgroei, zoals de Staatscommissie adviseerde. Het CDA is bereid noodzakelijke asielmaatregelen te steunen. Maar dan wel onder de voorwaarde dat deze wetten goed in elkaar zitten en uitvoerbaar zijn. Ook hier geldt: we moeten doen wat nodig is.

Om meer grip te krijgen op migratie hebben we allereerst de Europese Unie hard nodig. Het Europese Migratiepact en afspraken met landen om Europa heen zijn de basis van een nieuw, Europees asielsysteem. De Europese Volkspartij heeft hierin in Europa leiderschap getoond.

Beste Manfred, wat fijn en bijzonder dat je hier vandaag bij ons congres te gast bent. Dat geldt natuurlijk ook voor onze christendemocratische vrienden uit België, Vincent van Peteghem en Peter van Rompuy.

Manfred, als leider van de Europese Volkspartij is het jouw missie om met de Europese Volkspartij een dam op te werpen tegen autocratische leiders en populistische politiek in Europa. Jij wilt dat de Europese Volkspartij, als christendemocratische partij, een antwoord biedt op de opkomst van het populisme. Het populisme moeten we beantwoorden met het boeken van

concrete resultaten op het gebied van migratie, defensie, economie en klimaat. Dat is jouw missie. Dat is ook onze missie hier in Nederland. Dank voor jouw inzet en leiderschap in Europa.

Ook voor het op orde brengen van de Nederlandse en Europese defensie geldt dat we moeten doen wat nodig is. We zullen de investeringen en uitgaven aan defensie fors moeten verhogen. Niet omdat we graag oorlog voeren. Nee, juist omdat we oorlog willen voorkomen.

Veiligheid is een cruciale randvoorwaarde voor een krachtige samenleving. We zullen moeten investeren in onze weerbaarheid. Daarom wil het CDA ook de dienstplicht opnieuw invoeren, naar Zweeds model. Dat betekent dat jonge mensen een opkomstplicht hebben. De meest gemotiveerde jongeren gaan een paar maanden het leger in. De anderen krijgen in hun studie een extra weerbaarheidstraining. De forse extra uitgaven in defensie betekent dat we als samenleving pijnlijke keuzes moeten maken. Vrijheid is immers niet gratis.

Het CDA kiest ervoor om de extra uitgaven voor defensie op drie manieren te financieren. In de eerste plaats zullen we moeten snijden in de groei van overheidsuitgaven. Het CDA kiest ervoor om vooral de snelgroeiende uitgaven aan de zorg te beperken. De kosten van de zorg groeien veel sneller dan de economie en dreigen de begroting van de overheid uit balans te brengen.

We zullen een groter beroep moeten doen op mensen die een deel van hun zorg zelf kunnen betalen. Ook zullen we onze zorg efficiënter moeten organiseren, door concentratie van dure, complexe zorg. Niet alle behandelingen hoeven overal te worden aangeboden. Waar het om gaat is dat iedereen de beste zorg kan krijgen op de juiste plek.

Het CDA wil daarnaast ook de ruimte die de Europese begrotingsregels bieden, gebruiken om een deel van de defensie-uitgaven te financieren. En we vragen aan bedrijven en burgers een vrijheidsbijdrage: een beperkte extra belasting die besteed wordt aan het op orde brengen van onze defensie.

Dit zijn de keuzes van het CDA waar we voor staan, omdat het eerlijke verhaal nu eenmaal zo is dat je niet alle kosten kunt afwentelen op mensen die al in de knel zitten of op ons bedrijfsleven.

Op het gebied van wonen, migratie en defensie moeten we de basis op orde brengen. We stellen op orde zaken. En we moeten de samenleving weer ruimte geven. De politiek in Den Haag is de laatste decennia in de ban geraakt van een groot geloof in de maakbaarheid van de samenleving.

Maar de samenleving wordt niet door de overheid gemaakt, de samenleving is er al, die maakt zichzelf. In de Tweede Kamer leeft de bizarre gedachte dat elk

probleem direct door de overheid moet worden opgelost. Nieuwe wetten en nieuwe regels maken de samenleving stapje voor stapje beter, zo is de gedachte.

Maar het doorgeschoten maakbaarheidsdenken maakt veel kapot. Het leidt tot slechte en complexe wetgeving en tot grote problemen in de samenleving. Voor elk ogenschijnlijk opgelost probleem blijkt er een nieuw probleem te ontstaan.

De politiek zal zich de komende jaren moeten gaan beheersen en zich moeten matigen.

Rust, reinheid, regelmaat.

We moeten veel vaker 'nee' durven zeggen tegen wetten en regels die meer schade veroorzaken dan dat ze aan problemen oplossen.

De samenleving verdient vertrouwen. En als we dat vertrouwen niet geven, dan laten we de enorme kracht die er in de samenleving zelf zit, onbenut. Of beter gezegd: we doen mensen, verenigingen en maatschappelijke initiatieven echt tekort door alles dicht te regelen.

Daarom hebben we een stevige agenda nodig om de samenleving weer te ontregelen. Wetten en regels die het verenigingen en maatschappelijke initiatieven moeilijk maken, moeten we schrappen.

Want het CDA is een partij die diep gelooft in de kracht van de samenleving.

Deze kracht, deze energie, hebben we de komende jaren zo hard nodig om onze samenleving sterker te maken.

Een sterke samenleving begint bij sterke gezinnen. Dat is de basis. Dat is de plek waar waarden en normen worden overgedragen, waar respect wordt aangeleerd en gezag wordt uitgeoefend. Waar je leert voor elkaar te zorgen. Juist in deze tijd van oorlogen in Oekraïne en Gaza, de invloed van sociale media en de druk om te presteren, hebben we als ouders, familie en samenleving een verantwoordelijkheid om onze jongeren te helpen opgroeien en volwassen te worden. Daarom wil het CDA ouderschapsverlof beter regelen, het gebruik van sociale media aan banden leggen en gezinnen meer financieel ondersteunen.

Ik zei u al: we moeten orde op zaken stellen en ruimte geven aan de samenleving. Maar dat kan niet zonder te investeren in een toekomstgerichte economie, om daardoor economisch gezond te blijven en de sociale voorzieningen ook in de toekomst te kunnen betalen, en om de grote vraagstukken waar de wereld mee worstelt, te helpen oplossen.

De afgelopen jaren is het ondernemersklimaat in Nederland slechter geworden. Innovatieve bedrijven vertrekken en we zijn niet aantrekkelijk genoeg voor nieuwe bedrijven. Het scheppen van een gezond ondernemersklimaat is geen rechtse hobby, maar essentieel voor een gezonde economie.

We hebben krachtige bedrijven nodig in Nederland die ons nu en in de toekomst in staat stellen te werken en te leven. In een gezonde Rijnlandse economie koesteren we onze maatschappelijk betrokken bedrijven die verder kijken dan kortetermijnwinst.

Nederlandse bedrijven en ondernemers hebben een stabiel ondernemersklimaat nodig, minder knellende regels en een gelijk speelveld in Europa. Ondernemers hebben vertrouwen nodig. We vertrouwen ondernemers, we waarderen ondernemers. Want het CDA is de partij van de arbeider én de ondernemer.

Ook moeten we investeren in onderzoek en innovatie in nieuwe technologieën die ons en de hele wereld helpen aan schone energie, gezond voedsel en een schone lucht. Maar ook in defensie en kunstmatige intelligentie. Het bijdragen aan het aanpakken van deze wereldwijde vraagstukken beschouw ik als een belangrijke economische en morele opdracht voor ons als welvarend land. En ook als een kans.

Het CDA kiest voor investeren in de economie van de toekomst boven het stimuleren van nog meer consumptie op de korte termijn. Dat het geld eerst verdiend moet worden voordat het kan worden uitgegeven, is ook goed rentmeesterschap.

Het CDA kiest voor een Europese aanpak van het klimaatprobleem, juist omdat deze tot het beste resultaat leidt voor Europa en de wereld. Dat betekent dus dat Nederland niet langer een nationale koers vaart, maar zich voluit aansluit bij een Europese aanpak.

We moeten niet navelstaren op de postzegel Nederland, maar echt Europees durven denken over de aanpak van het klimaat en energievraagstuk. Als een nationale CO₂-heffing de CO₂-uitstoot van Europa en de wereld niet naar beneden brengt, maar wel bedrijven wegjaagt, moeten we 'm schrappen.

We hebben in Nederland alles in huis om de wereld te helpen met nieuwe technologieën om het wereldwijde klimaatprobleem aan te pakken.

Orde op zaken stellen, ruimte geven aan de samenleving en investeren in de economie van de toekomst: dat zijn de drie pijlers van ons verhaal voor Nederland. Nu denkt u als oplettende luisteraar wellicht: goed verhaal, maar ik mis iets. Dat klopt. Ik ben nu al een kwartier aan het woord, maar er is één woord dat ik nog niet één keer genoemd heb in deze speech...
... en dat is het woord 'fatsoen'!

Maar maakt u zich geen zorgen, dat maak ik zo goed. En tegen iedereen buiten deze zaal die zich druk maakt over de vraag of dit nou een links of een rechts verhaal is, zeg ik: het CDA vaart haar eigen, autonome koers en laat zich niet opsluiten in hokjes die anderen voor ons bedenken.

**We zijn niet links, we zijn niet rechts. Wij zijn christendemocraten.
En ik zou tegen iedereen willen zeggen: wen er maar aan.**

Het CDA staat voor een sterke samenleving, waarin mensen omzien naar elkaar, met een economie die in dienst staat van mensen en een overheid die de samenleving ruimte geeft en een schild is voor de zwakken.

Dit was ons verhaal, dit is ons verhaal en dit zal ons verhaal blijven. Het CDA maakt moedige en noodzakelijke keuzes. We doen wat nodig is. Dat is wat we Nederland te bieden hebben. Dit is de boodschap die we vóór en ná 29 oktober zullen blijven uitdragen.

Ons land heeft na twee jaar politieke chaos een andere politiek nodig: Een politiek van verantwoordelijkheid nemen, van samenwerken, van moedige keuzes maken en van resultaten boeken. Want laten we eerlijk zijn: deze verkiezingen gaan niet alleen om de inhoud en het doorbreken van de stilstand op tal van gebieden, maar ook – ja, vooral – over de impasse waarin de politiek zélf verkeert.

Als we doorgaan in Den Haag op de huidige voet, komen we terecht in een voortdurende chaos en wanorde.

In Nederland hebben we geen tweepartijstelsel, dus we zullen coalities moeten vormen. We zullen over partijgrenzen heen moeten samenwerken. De Nederlandse politiek kan nooit vruchtbaar zijn als zij is gebaseerd op het uitvergroten van tegenstellingen en het doelbewust aanjagen van de verdeeldheid in de samenleving.

Na 29 oktober verdient Nederland een stabiele regering die de stilstand doorbreekt en onverstoorbaar doorwerkt aan een beter Nederland.

De stille meerderheid in Nederland verlangt naar deze politiek. Wij zijn er klaar voor om te verbinden, om te bouwen en om te dienen. Klaar om verantwoordelijkheid te nemen.

We zijn eerlijk over wat moet en hoopvol over wat kan.

Het is tijd voor een fatsoenlijk land.

Want het kan echt anders.

Dank u wel.